

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-9\(38\)-91-106](https://doi.org/10.32405/2522-9931-9(38)-91-106)
УДК 159.922:17.035]:746.3

Сабол Діана Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри освітнього лідерства
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка.
Київ, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1491-0403>
d.sabol@kubg.edu.ua

ЗВ'ЯЗОК МІЖ АСОЦІАЦІЯМИ ВЛАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦТВА ТА БАТЬКІВЩИНИ

Анотація. На сьогодні для молодого покоління українців важливими є поняття самоідентифікації, національної самоповаги та громадянських і національних почуттів. Цьому слугує ознайомлення з рідною культурою, яка є вираженням життєдіяльності та світосприйняття певного етносу. Подана стаття зачіпає цей напрям, звужуючи тему до формування етнічної свідомості за допомогою народного мистецтва. Вона висвітлює частину експериментального наукового дослідження «Психологічні особливості формування етнічної свідомості юнацтва засобами української народної вишивки». У процесі діагностики етнознакової компетентності молоді на основі сприйняття фрагментів українського традиційного орнаменту виконувалося завдання визначити компетентність у знаково-символьних графемах під час сприйняття української народної вишивки досліджуваними різних груп та з'ясувати, чи існує в молоді спорідненість між вибраними графемами, що асоціюють себе й Україну, та чи виявляється в цій діаді зв'язок і від чого він залежить.

У представлених матеріалах наводяться результати діагностики груп молоді, причетної у майбутньому до професії вишивання, групи закладів професійної (професійно-технічної) освіти, художній ліцей міста Решетилівка Полтавської області (далі – ЗП(ПТ)О-Р), закладів професійної (професійно-технічної) освіти міста Києва (ЗП(ПТ)О-К) і непричетних (студенти Київського університету імені Бориса Грінченка, яку ми назвали КУБГ та група закладів професійної (професійно-технічної) освіти (кравці) ЗП(ПТ)О-кр.).

Ідеться також про співвідношення індивідуальної і колективної значенневої реальності, яка є відображенням співвідношення

колективного й індивідуального смислу у свідомості людини. Стаття містить теоретичні основи дослідження, методи дослідження та результати.

Зафіксовано статистично значущу кореляцію між вибором символів, що асоціюються з Україною та самоідентичністю всередині груп – для груп, які вчать вишивання. Цей зв'язок залежить від оточення, в якому формується особистість, від виду діяльності та знаків етнонаціональної належності, що знаходяться поруч.

Ключові слова: етнічна свідомість; графеми; знаки; кореляція; юнацтво; асоціювання; розбіжності; спільність; респонденти; символи; інформаційний контекст; етнонаціональна належність.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Сучасна реальність в Україні потребує нового підходу для формування у молоді інших поглядів щодо самоідентифікації, національної самоповаги та громадянських і національних почуттів. Цьому слугує ознайомлення з рідною культурою, яка є вираженням життєдіяльності та світосприйняття певного етносу. Один із проявів народної культури – народна вишивка, яка є базовим проявом українства і, нарівні з іншими видами народного мистецтва, сприяє формуванню етнічної свідомості.

Під час наукового дослідження ми намагалися з'ясувати різні впливи цього виду народного мистецтва на молодь. Частина експериментального дослідження полягала у тому, щоби за допомогою діагностики перевірити, як етнознакова компетентність юнаків та дівчат впливає на зв'язок з Україною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні підходи до вивчення етнічної свідомості за характером детермінант її виникнення та розвитку поділяють на дві групи: описово-апріорні, у яких етнічну свідомість розуміють як якість або властивість, що притаманна людству одвічно і не має причинових витоків (М. Бердяєв, В. Вундт, Г. Гегель, І. Кант, О. Кульчицький, М. Лацарус, І. Фіхте, Х. Штейнталь), та пояснювально-детерміністичні, в яких виникнення й розвиток етнічної свідомості пояснюється впливом зовнішніх умов (Л. Виготський, Р. Бенедикт, Ю. Бромлей, К. Гіртц, Л. Гумільов, І. Кон, О. Лурія, Д. Марсія, М. Мід, Г. Олпорт, Б. Поршнев, О. Потебня, Г. Теджфел, Дж. Тернер) або внутрішніх чинників (В. Агеєв, М. Боришевський, В. Куєвда, М. Пірен, Г. Солдатова, Л. Орбан-Лембрик, В. Павленко).

Досліджуються зміст і структура етнічної свідомості: психосемантична структура етнічної свідомості (О. Лозова), семантика етнічних стереотипів (В. Петренко), етнічна ідентифікація (Г. Солдатова, К. Коростеліна, Т. Яблонська), специфіка національної та етнічної самосвідомості (В. Хотинець), ціннісно-мотиваційна сфера етнічної свідомості (Н. Низовських, В. Соколова), ентосоціальна специфіка свідомості суб'єктів психотерапевтичного процесу (О. Бондаренко), етнопсихологічні уявлення (О. Васильченко), психосемантична структура етноцентризму (О. Улибіна), психосемантика ментальності (В. Андрієвська).

Культурологічний підхід у дослідженні української народної вишивки – її історії, естетичних можливостей, класифікації орнаментів, візерунків, швів – розвивається у працях сучасних мистецтвознавців Т. Кара-Васильєвої, Р. Захарчук-Чугай, А. Заволокіної, Г. Пащенко, Л. Панченко, В. Радкевич, О. Гасюк.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати, чи існує в молоді спорідненість між вибраними графемами, що асоціюють себе й Україну, чи існує в цій діаді певний зв'язок.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

- зазначити, яке з представлених у опитувальнику «Графема» зображень символізує для респондентів Україну;
- вказати, на яке з них психологічно схожі вони самі;
- дослідити зв'язок між цими параметрами.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Теоретичними основами дослідження були: методологічні принципи: детермінізму (С. Рубінштейн); принцип єдності свідомості й діяльності (О. Леонт'єв, Б. Ломов); принцип розвитку (генетичний принцип) (Л. Виготський, Г. Костюк, С. Максименко), принцип системності (П. К. Анохін, В. О. Ганзен); засадничі дослідження етнічної свідомості українського народу (В. Євтух, В. Куєвда, М. Пірен, В. Янів); психосемантичний підхід до вивчення свідомості (Л. Засекіна, О. Лозова, В. Петренко, С. Симоненко, О. Шмельов); культурологічний підхід у дослідженні української народної вишивки (Т. Кара-Васильєва, Р. Захарчук-Чугай, Г. Пащенко, Л. Панченко, В. Радкевич, М. Чумарна, О. Гасюк).

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

З метою виконання поставлених завдань у науковому дослідженні використано такі *методи*:

- *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення, аналогія, порівняння – для визначення теоретичних засад дослідження та його методолого-методичної бази;
- *емпіричні*: констатувальний експеримент (анкетування – для виявлення етно-національної ідентичності досліджуваних; включене спостереження – для виявлення основних поведінкових реакцій у формульованому експерименті; методи вільного і скерованого асоціювання – для оприявлення структури асоціативних полів основних етнокультурних понять, що стосуються української народної вишивки; проективна методика «Епістолярний твір» – для диференціації специфіки змісту професійного компонента у вербалізованій картині майбутнього вишивальниць; методика частково керованої семантизації візуальних стимулів «Графема» – для визначення етнознакової компетентності та специфіки візуалізації етнічного «Я»);
- *формульовальний експеримент* – для апробації психолого-педагогічної програми формування етнічної свідомості (авторські розробки: «Родове дерево», «Вишиваємо пісню»);
- *методи статистичного опрацювання даних* (частотний, контент-аналіз, кореляційний аналіз) із застосуванням критеріїв математичної статистики – U -тест Манна-Уїтні, F -тест Фішера, z -тест, χ^2 Пірсона, коефіцієнт асоціації Крамера V , коефіцієнт спряженості Пірсона ϕ – для кількісної характеристики структури етнічної свідомості юнацтва.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

У дослідженні ми діагностували чотири групи молоді, дві з них – непричетні до вишивання (КУБГ – студенти початкових курсів та група ЗП(ПТ)О-кр.), причетних до вишивання, майбутня професія яких буде пов'язана з вишивкою (ЗП(ПТ)О-К та ЗП(ПТ)О-Р. Для досягнення мети нашого дослідження, частина якого висвітлюється в цій статті, а отже, і мети публікації, ми використали опитувальник «Графема».

Як виявилось, у тому, що стосується результатів асоціювання традиційної графічної символіки з рідною країною, групи КУБГ та ЗП(ПТ)О-кр. демонструють найбільш схожі результати.

У табл. 1 наведено результати порівняння частоти асоціювання України з тією чи іншою графемою. При цьому наведено результати лише для тих графем, які вибрав хоча б один респондент. Для перевірки

значущості ми скористалися z-критерієм, який базується на χ^2 -критерії Пірсона.

Таблиця 1

**Порівняння графічних асоціацій з Україною
в групах КУБГ та ЗП(ПТ)О-кр. (n=95)**

Графеми	Частота асоціювання		Z-критерій розбіжності частот	
	Група КУБГ	Група ЗП(ПТ)О-кр.	χ^2 -статистика	p-значення
1 	7,9%	6,3%	≈ 0,000	≈ 1,000
4 	4,8%	0%	0,402	0,526
5 	7,9%	6,3%	≈ 0,000	≈ 1,000
6 	3,2%	3,1%	≈ 0,000	≈ 1,000
8 	17,5%	15,6%	≈ 0,000	≈ 1,000
9 	0%	6,3%	1,561	0,211
10 	17,5%	18,8%	≈ 0,000	≈ 1,000
11 	41,3%	43,8%	0,000	0,991

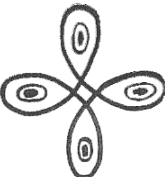
Неважко побачити, що статистично значущих розбіжностей немає – відповідні значення помилки p при прийнятті гіпотези про однорідність груп ЗП(ПТ)О-кр. та КУБГ близькі до одиниці. Найчастіше Україну респонденти асоціювали із графемами № 8 (17,5% у групі КУБГ та 15,6% у групі ЗП(ПТ)О-кр.), № 10 (17,5% та 18,8% відповідно) та № 11 (41,3% та 43,8% відповідно). Цікаво, що під час пояснення вибору останньої графемі («гроно») досліджувані часто вказували на асоціацію із калиною – одним з найвідоміших символів України.

Щодо порівняння графічних асоціацій з Україною в групах КУБГ та ЗП(ПТ)О-кр. (табл. 1), зрозуміло, що під час дослідження самоототожнення психологічного образу респондентів з графемами з наданого списку такого самого переважання одного символу бути не може: надто сильним є вплив індивідуальних відмінностей. Як свідчать дані, лише графема № 2 (складна восьмиконечна зірка), № 12 (пагін) та № 13 (дубове листя) не були вибрані жодного разу ніким із респондентів груп КУБГ та ЗП(ПТ)О-кр.

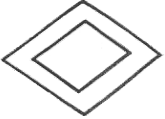

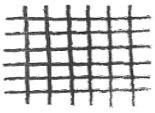

Таблиця 2 надає порівняння графічних асоціацій із власною особистістю в групах КУБГ та ЗП(ПТ)О-кр. Як можна перекоонатися, статистично значущих розбіжностей у розподілі вибору індивідуального символу немає, а максимальна доля однієї графемі не перевищує 18%.

Таблиця 2

Порівняння графічних асоціацій із власною особистістю в групах КУБГ та ЗП(ПТ)О-кр. (n=95)

Графема		Частота асоціювання		Z-критерій розбіжності частот	
		Група КУБГ	Група ЗП(ПТ)О-кр.	χ^2 -статистик а	p-значення
2		3	4	5	6
1		17,5%	9,4%	0,554	0,457
3		12,7%	15,6%	0,006	0,939

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
4		3,2%	3,1%	≈0,000	≈1,000
5		3,2%	6,3%	0,027	0,869
6		12,7%	9,4%	0,019	0,889
7		0%	6,3%	1,561	0,211
8		15,9%	15,6%	≈0,000	≈1,000
9		11,1%	12,5%	≈0,000	≈1,000
10		12,7%	9,4%	0,019	0,889
11		6,3%	6,3%	≈0,000	≈1,000
14		4,8%	6,3%	≈0,000	≈1,000

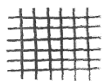

Отже, аналізуючи розподіл при виборі асоціацій із Україною в групах ЗП(ПТ)О-К та ЗП(ПТ)О-Р, ми дійшли висновку про відсутність значущих розбіжностей між групами. Як можна бачити з таблиці 3, систематично більша частина респондентів вказують на зв'язок образу України із вісьмикінечною зіркою (графема № 1) – в середньому 19%. У той же час в групах КУБГ та ЗП(ПТ)О-кр. цьому символу віддали перевагу 7,9% та 6,3%

досліджуваних відповідно.

Таблиця 3

**Порівняння графічних асоціацій з Україною в групах
ЗПТО-К та ЗП(ПТ)О-Р (n=68)**

Графеми	Частота асоціювання		Z-критерій розбіжності частот	
	Група ЗП(ПТ)О-К	Група ЗП(ПТ)О-Р	χ^2 -статистика	p-значення
1 	18,8%	19,4%	≈0,000	≈1,000
2 	3,1%	2,8%	≈0,000	≈1,000
3 	15,6%	11,1%	0,036	0,849
4 	3,1%	8,3%	0,156	0,693
6 	0%	5,6%	0,402	0,526
7 	6,3%	0%	0,646	0,422
8 	12,5%	8,3%	0,027	0,869
9 	12,5%	11,1%	≈0,000	≈1,000
10 	15,6%	16,7%	≈0,000	≈1,000
11 	12,5%	16,7%	0,020	0,888

Як видно із порівняння графічних асоціацій з Україною в групах ЗП(ПТ)О -К та ЗП(ПТ)О-Р (таблиця 3), досить велика частина респондентів вибрали графему № 3 («рослинна» зірка, квітка). У групі ЗП(ПТ)О-К таких виявилось 15,6%, а в групі ЗП(ПТ)О-Р – 11,1%, тоді як в інших двох групах

цей символ не вибрав ніхто. Натомість графема № 10 та № 11 отримали приблизно таку саму оцінку, що дає підстави вважати їх більш універсально уживаними символами України, ніж інші.

Незвичним є той факт, що 12,5% респондентів у групі ЗП(ПТ)О-К та 11,1% у групі ЗП(ПТ)О-Р віддали перевагу графемі № 9 (трилисок), яку, наприклад, у групі КУБГ не вибрав ніхто. Це може свідчити про різницю інформаційного контексту, в якому здійснювали свій вибір досліджувані різних груп: професійна орієнтація студентів ЗП(ПТ)О-К дає їм змогу поперше, отримати більш точну та повну інформацію щодо народної символіки, по-друге, мати більший безпосередній досвід творчої роботи з цією символікою.

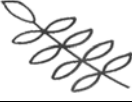

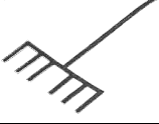

Що стосується вибору цими досліджуваними графемами, яка має відповідати власному психологічному портрету, то, як можна бачити з таблиці 4, увагу респондентів привернули ті ж самі символи, що і для попередніх двох груп. Відмінності, утім, спостерігаються в розподілі симпатій між ними. У групах ЗП(ПТ)О-Р та ЗП(ПТ)О-К розподіл, загалом, рівномірний. На загальному тлі виділяються графемами № 3 (рослинний хрест, квітка) та № 9 (трилисок). У групі ЗП(ПТ)О-К кожен з графем вибрали 21,9% респондентів, а в групі ЗП(ПТ)О-Р ці показники становили 11,1% та 16,7% відповідно. Крім цього, порівняно із групами КУБГ та ЗП(ПТ)О-кр., ніхто не вибрав графему № 7 (мережку).

Таблиця 4

Порівняння графічних асоціацій із власною особистістю в групах ЗП(ПТ)О-Р та ЗП(ПТ)О-К (n=68)

Графема		Частота асоціювання		Z-критерій розбіжності частот	
		Група ЗП(ПТ)О-Р	Група ЗП(ПТ)О-К	χ^2 -статистика	p-значення
2		3	4	5	6
1		13,9%	9,4%	0,040	0,842
3		11,1%	21,9%	0,763	0,383

Продовження табл. 4

	2	3	4	5	6
4		8,3%	6,3%	≈0,000	≈1,000
5		0,0%	9,4%	1,658	0,198
6		16,7%	15,6%	≈0,000	≈1,000
8		13,9%	12,5%	≈0,000	≈1,000
9		16,7%	21,9%	0,056	0,813
10		8,3%	0,0%	1,164	0,281
11		2,8%	3,1%	≈0,000	≈1,000
14		8,3%	0,0%	1,164	0,281

Останнім етапом дослідження результатів, отриманих за методикою «Графемі», був аналіз зв'язку поміж вибором символів, що асоціюються з Україною, та окремо з власною особистістю. Результати порівнянь графічних асоціацій із власною особистістю в групах ЗП(ПТ)О-Р та ЗП(ПТ)О-К представлено у табл. 4. Оскільки йдеться про кореляцію показників номінальної шкали, ми скористалися таким інструментом, як χ^2 -критерій Пірсона та коефіцієнт асоціації Крамера. У табл. 5 (див. табл. 5) наводяться результати розрахунків.

Як можна пересвідчитися з останньої таблиці, наявність кореляції ауто асоціаціями та асоціаціями з Батьківщиною, що виражається в символній формі, найбільше залежить від професійної орієнтації респондентів: тільки для груп ЗП(ПТ)О-Р та ЗП(ПТ)О-К зафіксовано статистично значущу кореляцію (значущість $p < 0,05$ та $p < 0,001$ відповідно). Ми можемо пояснити цей факт тим, що попередній відбір та

процес навчання створюють комфортні умови для появи та/або розвитку вказаного зв'язку. Тому наше подальше дослідження мало на меті серед іншого встановлення сили цього зв'язку та можливостей його використання в навчанні та вихованні.

Таблиця 5

Кореляційний зв'язок між знаково-символічними асоціаціями з Україною та власним психологічним образом у різних групах досліджуваних (n=163)

Групи досліджуваних	χ^2 -статистика	Ступені свободи	p-значення	Коефіцієнт асоціації, V
КУБГ	75,24	54	0,159	0,511
ЗП(ПТ)О-кр.	49,50	60	0,718	0,470
ЗП(ПТ)О-Р	82,35	64	0,029	0,534
ЗП(ПТ)О-К	112,52	56	< 0,001	0,546

Пояснення такого зв'язку надає міфологічна концепція культури О. Лобка, в якій розглядається співвідношення колективного й індивідуального смислу у свідомості людини [3]. На думку автора, індивідуальні смисли виступають як вторинні, що надбудовуються на її основі, хоч і вступають з ними у діалог. Проте можливе й інше розуміння колективної значеннєвої реальності – як вторинної стосовно індивідуальних смислів, як продукту діалогу і взаємодії індивідуальних значеннєвих світів (В. Франкл [8], О. Леонтьєв, [2]). У цій полеміці ми поділяємо позицію О. Польшиної, згідно з якою ці два погляди на співвідношення індивідуальної і колективної значеннєвої реальності не завжди можуть бути альтернативними: «Колективне значеннєве поле, що властиве певній соціальній спільності або культурі (субкультурі), впливає на формування значеннєвої сфери членів цієї спільності, але і воно, зі свого боку, змінюється під впливом діалогу і координації смислів як усередині цієї спільності, так і у спілкуванні з іншими культурами» [4, с. 55].

Отже, під час діагностики етнознакової компетентності юнацтва на основі сприйняття фрагментів українського традиційного орнаменту вирішувалося завдання визначити компетентність у знаково-символьних графемах при сприйнятті української народної вишивки досліджуваними різними групами.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Зафіксовано статистично значущу кореляцію між вибором символів, що асоціюються з Україною та власною особистістю всередині груп – для груп, які вчаться вишивання. Цей зв'язок залежить від середовища, в якому формується особистість, від виду діяльності та знаків етнонаціональної належності, що знаходяться поруч. Це сприяє тому, що у респондентів, залучених до вишивання, високий рівень у відчутті себе і Батьківщини близькими – тих характеристик, які засвідчують ознаки українського народу, глибинні переконання, що виникають у процесі формування етнічної свідомості [5].

Перспективи подальших досліджень. Наступним етапом нашого дослідження буде розроблення нових підходів у формуванні етнічної свідомості дітей та юнацтва, зокрема навчальної програми з формування етнічної свідомості юнацтва засобами української народної вишивки.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] А. М. Березін, «Психологічні чинники генезису національної самосвідомості особистості», дис. канд. наук; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, Україна, 2002, 208 арк.
- [2] Д. А. Леонт'єв, «Динамика смысловых процессов», *Психологический журнал*, № 6, с. 87–96, 1997.
- [3] О. М. Лозова, «Психосемантична структура етнічної свідомості», дис. д-ра наук; Київ. нац. лінгвіст. ун-т. Київ, Україна, 2008, 479 арк.
- [4] О. Г. Польшина, «Психосемантичні особливості сприймання студентами народної орнаментальної символіки», дис. канд. наук; Херсон. держ. ун-т. Херсон, Україна, 2005, 177 арк.
- [5] Д. М. Сабол, «Діагностика етнознакової компетентності юнаків при сприйнятті фрагментів українського традиційного орнаменту», [Електронний ресурс], *Технології розвитку інтелекту*. Київ, Україна, 2018. Доступно: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/curre
- [6] Д. М. Сабол, «Структура асоціативних полів концепту "українська народна вишивка" в етнічній свідомості юних українців», *Science and Education a New Dimension Pedagogy and Psychology. Pedagogy and Psychology*. Budapest, Hungary, Vol. III(25), Is. 49, P. 93–96, 2015.
- [7] Д. М. Сабол, «Психологічні особливості формування етнічної свідомості в юнацькому віці засобами української народної

вишивки», дис. канд. наук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, Україна, 2015, 201 арк.

[8] В. Франкл, *Человек в поисках смысла*. Москва, Россия, 1990, 254 с.

COMMUNICATION BETWEEN ASSOCIATIONS YOUTH OWN PERSONALITY AND HOMELAND

Diana Sabol,

Associate Professor,

Department of Educational Leadership,

Institute of Postgraduate Teacher Education,

Kyiv Grinchenko University,

Candidate of psych. Sciences.

Kyiv, Ukraine

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1491-0403>

d.sabol@kubg.edu.ua

Abstract. Nowadays the concept of self-identification, national self-esteem, civic and national feelings are important to the younger generation. This serves to become familiar with the native culture, which is an expression of the life and world view of a particular ethnic group, in this particular case, Ukrainian. The article presented describes this area, narrows the topic of the formation of ethnic consciousness with the help of folk art. It highlights part of the experimental scientific study «Psychological features of the formation of ethnic consciousness of youth by means of Ukrainian folk embroidery». While identification of the ethnographic competence of adults on the material of perception of fragments of the Ukrainian traditional ornament, the task was to determine the competence in sign-symbolic graphemes at the perception of Ukrainian folk embroidery by the different groups of studied adults and to find out whether they have a relationship between the selected graphemes, associating themselves and Ukraine, if there is a connection in this dyad and on what it depends.

The presented materials outline the results of the diagnosis of the groups of adults involved in the future in the embroidery profession (the ZP(PT)O-R and ZP(PT)O-K groups) and non-involved in profession (students of Kyiv University named after Boris Grinchenko, who we called KUBG and the ZP(PT)O-kr group).

It is also about the correlation of individual and collective meaningful reality, which is a reflection of the correlation of collective and individual meaning in the mind of person.

The article contains theoretical bases of research, research methods and results.

A statistically significant correlation was found between the choice of characters associated with Ukraine and individual personality within groups – for groups learning to embroider. This connection depends on the environment in which the individual is formed, the activities and ethno-nationality signs that are nearby.

Keywords: ethnic consciousness; graphemes; signs; correlation; youth; adults, association; differences; community; respondents; symbols; information context; ethnicity.

СВЯЗЬ МЕЖДУ АССОЦИАЦИЯМИ СОБСТВЕННОЙ ЛИЧНОСТИ МОЛОДЕЖИ И РОДИНЫ

Сабол Диана Михайловна,

кандидат психологических наук,
доцент кафедры образовательного лидерства
Института последипломного педагогического образования
Киевского университета имени Бориса Гринченка.
Киев, Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1491-0403>
d.sabol@kubg.edu.ua

Аннотация. На сегодняшний день для подрастающего поколения украинцев важны понятия самоидентификации, национального самоуважения, гражданских и национальных чувств. Этому служит знакомство с родной культурой, которая является выражением жизнедеятельности и мировосприятия определенного этноса. Представленная статья затрагивает это направление, сужая тему к формированию этнического сознания с помощью народного искусства. Она освещает часть экспериментального научного исследования «Психологические особенности формирования этнического сознания юношества средствами украинской народной вышивки». При диагностике этнознаковой компетентности юношей на основе восприятия фрагментов украинского традиционного орнамента выполнялась задача определить компетентность в знаково-символьных графемах при восприятии украинской народной вышивки исследуемыми различными групп и выяснить, существует ли у молодых людей связь между выбранными графемами, которые ассоциируют себя и Украину, оказывается ли в этой диаде связь и от чего она зависит.

В представленных материалах приведены результаты диагностики групп юношей, причастных в будущем к профессии вышивания

(группы УП(ПТ)О-Р и УП(ПТ)О-К) и непрічастных (студенты Киевского университета имени Бориса Гринченко, которые мы назвали КУБГ и группа УП(ПТ)О-кр.).

Речь также идет о соотношении индивидуальной и коллективной смысловой реальности, которая является отражением соотношения коллективного и индивидуального смысла в сознании человека.

Статья содержит теоретические основы исследования, методы исследования и результаты.

Вывод, который сделан по результатам диагностики: зафиксировано статистически значимую корреляцию между выбором символов, которые ассоциируются с Украиной, и собственной личностью внутри групп – для групп, которые учатся вышиванию. Эта связь зависит от среды, в которой формируется личность, от вида деятельности и знаков этнонациональной принадлежности, находящихся рядом.

Ключевые слова: этническое сознание; графемы; знаки; корреляция; юношество; ассоциирование; разногласия; общность; респонденты; символы; информационный контекст; этнонациональная принадлежность.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] A. M. Berezin, «Psykhologichni chynnyky henezysu natsionalnoi samosvidomosti osobystosti», dys. kand. nauk; In-t psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy. Kyiv, Ukraina, 2002, 208 ark.
- [2] D. A. Leont'ev, «Dinamika smyslovyh processov», Psihologicheskij zhurnal, № 6, s. 87–96, 1997.
- [3] O. M. Lozova, «Psykhosemantychna struktura etnichnoi svidomosti», dys. d-ra nauk; Kyiv. nats. lnhvist. un-t. Kyiv, Ukraina, 2008, 479 ark.
- [4] O. H. Polshyna, «Psykhosemantychni osoblyvosti sprymannia studentamy narodnoi ornamentalnoi symboliky», dys. kand. nauk; Kherson. derzh. un-t. Kherson, Ukraina, 2005, 177 ark.
- [5] D. M. Sabol, «Diahnostyka etnoznakovoi kompetentnosti yunakiv pry spryiniatti frahmentiv ukrainskoho tradytsiinoho ornamentu», [Elektronnyi resurs], Tekhnolohii rozvytku intelektu. Kyiv, Ukraina, 2018. Dostupno: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/curre
- [6] D. M. Sabol, «Struktura asotsiatyvnykh poliv kontseptu "ukrainska narodna vyshyvka" v etnichnii svidomosti yunykhn ukrainsiv», Science and Education a New Dimension Pedagogy and Psychology. Pedagogy and Psychology. Budapest, Hungary, Vol. III(25), Is. 49, P. 93–96, 2015.

- [7] D. M. Sabol, «Psykhologichni osoblyvosti formuvannia etnichnoi svidomosti v yunatskomu vitsi zasobamy ukrainskoi narodnoi vyshyvky», dys. kand. nauk; Kyiv. un-t im. Borysa Hrinchenka. Kyiv, Ukraina, 2015, 201 ark.
- [8] V. Frankl, *Chelovek v poiskah smysla*. Moskva, Rossiya, 1990, 254 s.